

Vrnimo rekam
življenje

Spodbujanje obnove rek za izboljšanje kakovosti življenja

Živimo v času, ko nas vse bolj pestijo pojavi trojne okoljske krize: podnebne spremembe, izguba biotske raznovrstnosti in onesnaževanje. Ti pojavi spodkopavajo kakovost življenja, prinašajo nepredvidljivost in pogosto tudi zaskrbljenost. Če se želimo uspešno spopasti z izzivi, ki jih te okoljske spremembe neizogibno prinašajo, ter se nanje dolgoročno in trajnostno prilagoditi, moramo korenito spremeniti obstoječe prakse poseganja v okolje in naravo.

Projekt LIFE2RIVERS – Spodbujanje obnove rek za izboljšanje kakovosti življenja

vodi k preobrazbi v načinu, kako dojemamo, upravljamo in varujemo slovenske reke. Prizadevamo si za premik k **soustvarjalnemu skrbništvu rek** (*co-creative river stewardship*), sodelovalnemu pristopu, ki poudarja skupno odgovornost za ohranjanje in obnovo rečnih ekosistemov ter vključuje širok krog deležnikov v načrtovanje in uresničevanje rešitev. Spodbujamo tudi uveljavitev **na naravi temelječih rešitev** (NTR; *nature-based solutions*, NbS) pri spopadanju z družbenimi izzivi, povezanimi z rekami.

V Sloveniji sta zmanjševanje poplavne ogroženosti in prilagajanje na suše ob hkratnem učinkovitem ohranjanju in obnovi biotske raznovrstnosti eden največjih izzivov upravljanja rek. Kljub ambicioznim ciljem zakonodaje, ki ureja področje voda, tradicionalni inženirski pristopi, urbanizacija, kmetijstvo, energetika in prekomerna raba vode še naprej slabijo funkcije rečnih ekosistemov ter povzročajo izgubo biotske raznovrstnosti, kar vodi v vse slabšo odpornost in upad ekosistemskih storitev. Nedavni katastrofalni dogodki v Sloveniji so pokazali, da inženirski pristopi pogosto ne zadoščajo za preprečevanje škode, ki jo povzročajo poplave in ki se zaradi podnebnih sprememb, nepremišljenih posegov v reke in potoke ter neustrezne rabe prostora še povečuje. Potrebujemo drugačne rešitve.

Soustvarjalno skrbništvo rek

Soustvarjalno
skrbništvo rek
združuje dva
pristopa: okoljsko
skrbništvo
(*environmental
stewardship*) in
soustvarjalni
proces (*co-
creation process*).

Trajnost in odpornost

Med ključnimi cilji **okoljskega skrbništva** so ohranjanje in obnova narave ter trajnostno upravljanje in raba naravnih virov, da bodo okoljske koristi in dobrobit družbe zagotovljene tudi v prihodnosti. Okoljsko skrbništvo uresničuje odgovornost družbe za kakovostno bivanjsko okolje tako za ljudi kot za druga živa bitja ter povezuje družbene, gospodarske in okoljske vidike človekovega delovanja. Ena od oblik okoljskega skrbništva je tudi **skrbništvo rek**.

Skrbništvo rek se v praksi pogosto osredotoča na:

- zagotavljanje kakovosti vode z vzpostavitvijo nadzornega mehanizma;
- ohranjanje ali obnovo biotske raznovrstnosti in rečnih ekosistemov;
- odstranjevanje in preprečevanje onesnaženja;
- spodbujanje trajnostnih ribiških praks;
- preprečevanje prekomernega izkoriščanja.

Sodelovanje, soustvarjanje in soodločanje

Soustvarjalno skrbništvo rek vključuje tudi soustvarjalni proces, v katerem sodeluje širok krog deležnikov, med katerimi so lokalne skupnosti, civilnodružbene organizacije, znanstveniki in strokovnjaki različnih disciplin, odločevalci in upravljalci, lokalna podjetja, kmetje, lastniki zemljišč ter drugi pomembni akterji, povezani z rekami. Soustvarjalni proces ne določa rešitev vnaprej, temveč omogoča njihovo skupno oblikovanje. Deležniki si izmenjujejo znanje in izkušnje ter pri načrtovanju in uresničevanju rešitev upoštevajo kulturne značilnosti okolja in rečnega ekosistema. To omogoča celostno obravnavo družbenih izzivov in oblikovanje ustrežnejših rešitev, hkrati pa povečuje učinkovitost ukrepov za zaščito rek in ljudi, pri katerih soodločajo vsi našteti deležniki.

Kateri deležniki so vključeni v soustvarjalno skrbništvo rek, je odvisno od tega, ali gre za urbano ali ruralno okolje. V urbanih okoljih so vanj najpogostejše vključeni lokalna skupnost, prostovoljci in druge civilnodružbene organizacije, v ruralnih okoljih pa lastniki zasebnih in javnih zemljišč, kmetje in kmetovalci ter pristojne državne institucije.

Na naravi temelječe rešitve

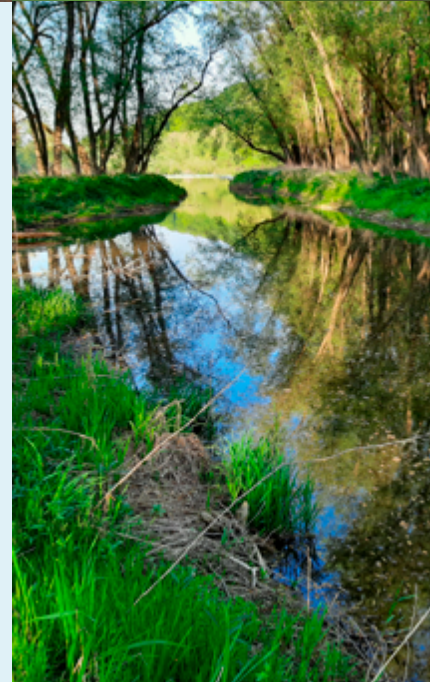
Na naravi temelječe rešitve so **ukrepi za varstvo, trajnostno upravljanje in obnovo naravnih in spremenjenih ekosistemov, ki učinkovito in prilagodljivo obravnavajo družbene izzive ter hkrati zagotavljajo dobrobit ljudi in koristijo biotski raznovrstnosti**. To je splošno uveljavljena definicija NTR, ki jo je leta 2016 sprejela Mednarodna zveza za ohranjanje narave (IUCN).

NTR so krovni koncept, ki pokriva široko paleto pristopov. Ko NTR vstopajo v politike in se vse pogostejše uresničujejo na terenu, se pojavi nujna potreba po usmeritvah za pravilno razumevanje, usmerjanje razvoja in ustrezno uresničevanje NTR. S tem namenom je IUCN leta 2020 objavil **globalni standard za na naravi temelječe rešitve** in **smernice za uporabo globalnega standarda IUCN za na naravi temelječe rešitve**. Dokumenta predstavljata temeljno gradivo za vsakogar, ki kakorkoli prispeva ali namerava prispevati k uveljavitvi ali uresničevanju NTR.

Inovativno do na naravi temelječih rešitev

Soustvarjalno skrbništvo rek je ključno za uresničevanje na naravi temelječih rešitev (NTR), saj omogoča opolnomočenje deležnikov ter vključujoč in transparenten proces oblikovanja rešitve, ki jo bo skupnost uresničila. Za vsako lokalno okolje in rečni ekosistem je treba poiskati prilagojeno rešitev, zato sta sodelovanje različnih deležnikov in omogočanje inovativnih pristopov v vsakem konkretnem primeru ključna za uspešno izvedbo NTR.

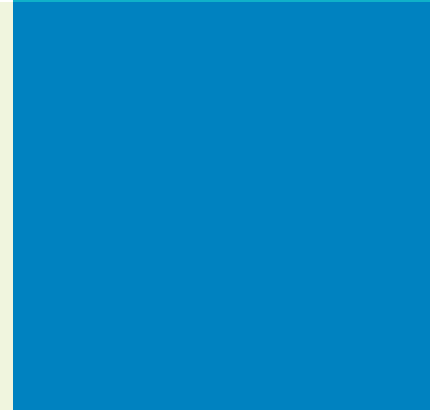
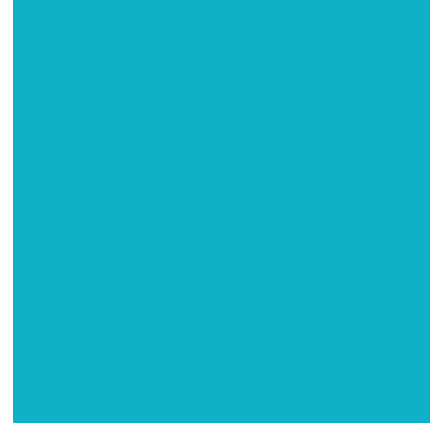

Standard sestavlja osem meril s skupno 28 kazalniki, ki so podrobneje razložena v globalnem standardu in nadalje v smernicah za njegovo uporabo. Vsa merila so enako pomembna, standard pa je dosežen, ko so vsa merila zadostno upoštevana. Za ocenjevanje skladnosti projektov, načrtov in ukrepov s standardom za NTR je pri IUCN na voljo tudi **orodje za samostojno presojo NTR**.

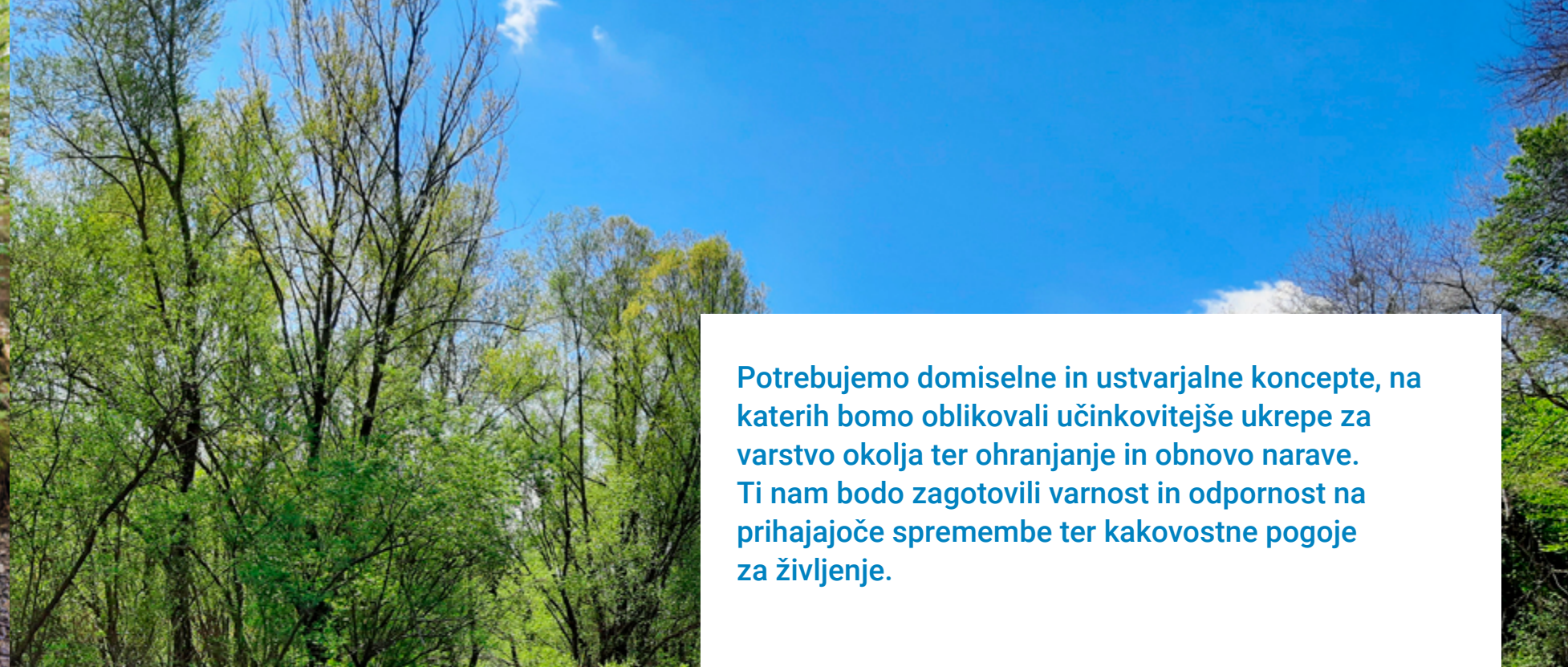
Merila za na naravi temelječe rešitve

1. NTR učinkovito obravnavajo družbene izzive.
2. Oblikovanje NTR temelji na celostnih informacijah o pokrajini.
3. NTR zagotavljajo izboljšanje stanja biotske raznovrstnosti in celovitost ekosistemov.
4. NTR so ekonomsko izvedljive in vzdržne.
5. NTR temeljijo na opolnomočenju deležnikov ter vključujočem in transparentnem procesu upravljanja.
6. NTR pravično uravnotežijo kompromise med glavnimi cilji rešitve in nadaljnjim zagotavljanjem večstranskih koristi.
7. NTR se upravlja prilagodljivo in na podlagi dokazov.
8. NTR so trajnostne in ustrezno vključene v pravni okvir.

NTR v politikah Evropske unije

- Strategija EU za biotsko raznovrstnost do leta 2030
- Strategija EU za prilagajanje podnebnim spremembam
- Evropska podnebna pravila
- Smernice Evropske komisije o strategijah in načrtih držav članic za prilagajanje
- Uredba EU o obnovi narave

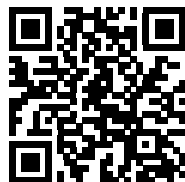

Potrebujemo domiselne in ustvarjalne koncepte, na katerih bomo oblikovali učinkovitejše ukrepe za varstvo okolja ter ohranjanje in obnovo narave. Ti nam bodo zagotovili varnost in odpornost na prihajajoče spremembe ter kakovostne pogoje za življenje.

NTR v nacionalnih politikah

- Dolgoročna podnebna strategija Slovenije do leta 2050 (NTR prevaja kot *sonaravne rešitve*)
- Nacionalni energetske in podnebni načrt
- predlog Podnebne zakona iz leta 2024

Več o soustvarjelnem skrbništvu rek in na naravi temelječih rešitvah:
www.life2rivers.si/nasi-pristopi/

Projekt LIFE2RIVERS

Stimulating rivers restoration to enhance the quality of life
Spodbujanje obnove rek za izboljšanje kakovosti življenja

2. 9. 2024–1. 9. 2028

www.life2rivers.si

Partnerji v projektu: Inštitut za ihtiološke in ekološke raziskave Zavod Revivo (Inštitut REVIVO) – koordinator, Nacionalni inštitut za biologijo (NIB), Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS), Inštitut za ekologijo (IE) in PIC – Pravni center za varstvo človekovih pravic in okolja.

Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorjev in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za podnebje, infrastrukturo in okolje (CINEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti CINEA.

Izdano v okviru projekta LIFE23-GIE-SI-LIFE2RIVERS; leto izdaje: 2025.

Avtorji: Aljoša Petek, Katja Miklavčič, Urška Koce

Fotografije: Branko Bakan, Tilen Basle, Luka Božič, Karmen Jazbinšek, Urška Koce, Alen Ploj, Davorin Tome, iStock, Revivo

Oblikovanje: Jasna Andrić; **Tisk:** PROgraf

